

आजगांवांतील पहिला वृत्तपत्रकार आणि मराठी मासिक पुस्तकांच्या क्षेत्रातील एक श्रेष्ठ दर्जाचा संपादक म्हणून कै. काशीनाथ रघुनाथ (मित्र) आजगांवकर यांचे नांव घेतले जाते. केशवसुत, गडकरी, बालकवि टोमरे, कोल्हटकर वगैरे तत्कालीन वाङ्मयसेवक मासिक मनोरंजनाच्याद्वारे पुढे आले. आजगांवच्या मराठी शाळेत प्राथमिक शिक्षण घेऊन वृत्तपत्रीय क्षेत्रांत शिरलेल्या ह्या व्यक्तीची धडाडी काही विलक्षण होती. यांनी काही काल ६ रु. पगारावर शिक्षक म्हणून वेंगुर्ले येथे काम केले, व पुढे वार्षिक आठ आणे वर्गणीवर १८९५ साली 'मासिक मनोरंजन' सुरू केले. काही कालाने त्यांच्या दीर्घोद्योगाने 'मनोरंजन' हे महाराष्ट्रांतील अग्रगण्य मासिक झाले. १९१४ मध्ये मनोरंजन प्रेस काढून अनेक उपयुक्त ग्रंथांचे प्रकाशन केले. त्यांनी स्वतःही अनेक पुस्तके लिहिली आहेत. त्यापैकी धाकट्या सूनबाई, मृणालिनी, लीला, ही रामाची आयोध्या ह्या त्यांच्या कांदबऱ्या प्रसिद्ध आहेत. त्यांनी बंगाली भाषेचा अभ्यास केला होता. आपल्या मृत्युपत्रांत त्यांनी पुढील उद्गार काढले आहेत.

“माझ्या मातृभाषेची आणि स्वदेश बांधवाची कांहीतरी चांगलीशी सेवा करावी आणि महाराष्ट्रात जन्म घेतल्याचे सार्थक करावे या हेतूने मी मासिक मनोरंजन काढले व आपत्तीतून, अरिष्टांपासून जिवापाड मेहनत करून मी ते उत्कर्षाला आणले. हे अपत्य एकट्याचे माझे नाही, ते महाराष्ट्राचे आहे. महाराष्ट्राने ते चिरंजीव करावे.”

कै. काशीनाथपंतांचा जन्म २ नोव्हेंबर १८७१ रोजी झाला. आणि २३ जून १९२० रोजी त्यांचे देहावसान झाले. मराठी वाङ्मयांतील श्रेष्ठ कवि, टीकाकार, नाटककार विनोदाचार्य कै. श्रीपाद कृष्ण कोल्हटकर १९२१ च्या खास 'मित्र' अंकात म्हणतात - “काशीनाथपंतांच्या यशाची गुरुकिल्ली त्यांच्या नैतिक गुणांत दिसून येईल. बऱ्याच बाबतीत त्यांचे श्री. धोंडो केशव कव्यांशी साम्य असे. दोघांचेही शरीरसामर्थ्य बेताचे, वृत्ति साधी व एक मार्गी. दोघेही निरभिमानी व विनयशील. दोघेही निर्व्यसनी व शांत स्वभावाचे. कव्यांचे ज्ञान काशीनाथपंतापेक्षा बरेच विस्तृत असले तरी सामान्य अध्यापकापेक्षा विस्तृत नाही. त्यांची बुद्धीही सामान्य मनुष्यापेक्षा तीव्र नाही. परंतू स्वीकृत कार्याविषयी कळकळ, कर्तव्यनिष्ठा, उद्योगशीलता वगैरे नैतिक गुण त्यांच्या अंगी

काशीनाथपंतांतल्याप्रमाणेच वसत आहेत. व त्यामुळे त्यांस यशप्राप्तीहि त्यांच्याप्रमाणेच होत आहे. महाराष्ट्रांत त्यांच्यापेक्षा बुद्धिमान असलेले पुरुष शकड्यांनी मोजता येतील, पण हातून झालेल्या कामगिरीचा विचार केल्यास बुद्धिमानांपैकी कोणी त्यांची बरोबरी करील काय याचीच वानवा आहे. काशीनाथपंत यांच्याच वर्गातील आणि औद्योगिक शाखेतील दुसरे कर्तृत्ववान पुरुष श्री. लक्ष्मणराव किलॉस्कर होत.”

कै. काशीनाथपंताबद्दल महर्षि श्री. धोंडो केशव कर्वे म्हणतात - “काशीनाथपंत हे सामाजिक सुधारणेचे मोठे अभिमानी असून स्त्रीशिक्षणाच्या प्रयत्नांचे विशेष चहाते होते. मी लिहिलेल्या “आत्मवृत्त” पुस्तकापासून जर काही उपयोग असेल तर त्याबद्दलचे श्रेय काशीनाथपंतांस आहे. या कामी त्यांनी मला फार उत्तरेजन दिले. मला व माझ्या संस्थांना काशीनाथपंतांचा वेळोवेळी फार उपयोग झाला आहे व त्याची आठवण झाली म्हणजे त्याजविषयीची कृतज्ञताबुद्धी एकदम जागृत होते. सौजन्य हा काशीनाथपंतांचा निसर्गसिद्ध गुण होता. त्याचे वर्तन फार प्रेमळपणाचे असे. परोपकाराकडे त्यांची बरीच प्रवृत्ति होती. गरीब सारस्वत विद्यार्थ्यांसाठी एका फंडाची योजना करून त्याला संघटित स्वरूप देण्याचे कामी त्यांनी निरपेक्ष बुद्धीने पुष्कळ परिश्रम केले. त्यांचे चरित्र लिहिण्याचे काम कोणी अंगावर घेऊन पुरे केले तर एक चांगल्या चरित्र ग्रंथाची महाराष्ट्र वाङ्मयांत भर पडेल.”

कै. काशीनाथपंत आजगांवकर यांचे कार्य समजून घेण्याच्या दृष्टीने वरील उतारे पुरेसे आहेत. एका बंगाली मित्राच्या सहवासांत राहून त्यांनी बंगाली भाषेचा अभ्यास केला होता. मनोरंजनाच्या पहिल्या अंकावर आपले नाव घालताना 'मित्र' हे आडनांव त्यांनी जे एकदा धारण केले ते सर्वार्थाने सार्थ केले. हल्ली कै. काशीनाथपंतांचे वंशज 'मित्र' हेच नांव लावतात. यापुढे तरी या घराण्यांतून 'मित्र आजगांवकर' या आडनांवाचा उपयोग केला जावा. तसे केल्याने त्यांचा आजगावशी असलेला संबंध तुटणार नाही.

अशा ह्या थोर व्यक्तिमत्त्वाशी आमचेही दुरान्वयाने नाते असावे हे आमचेही भाग्य होय !

वरील सर्व थोर साहित्यिकांना आमचा आदरपूर्वक प्रणाम !

आमचे सर्व ज्ञातीबांधव, वाचक, लेखक, कवी, हितचिंतक, जाहिरातदार यांना

दिवाळी आणि येणाऱ्या नवीन वर्षासाठी मनःपूर्वक शुभेच्छा !

